

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ЙОХНА М. А.

кандидат технічних наук

ПРИЛЕПА Н. В.

Хмельницький

Постановка проблеми. У ринковій економіці інноваційні чинники є основним джерелом формування конкурентних переваг тих суб'єктів господарювання, що працюють на висококонкурентних сегментах ринку. До таких сегментів належить і машинобудування, яке найбільш чутливо реагує на здобутки і темпи науково-технічного прогресу. Створюючи продукти різного цільового призначення – як для безпосереднього споживання у домогосподарствах, так і для споживання виробничого – машинобудівні підприємства вимушені постійно вдосконалювати і урізноманітнювати свою продукцію з тим, щоб підвищувати її споживчу цінність для цільових груп споживачів. Від того, наскільки інноваційно-активними є суб'єкти господарювання, залежить і конкурентоспроможність національної економіки, а отже – соціально-економічний розвиток суспільства. Однак у вітчизняному бізнес-середовищі інноваційна діяльність досі не стала пріоритетною. І однією із причин цього є недостатньо висока ефективність інноваційної діяльності.

Питаннями забезпечення ефективності інноваційної діяльності на рівні підприємств займаються нині багато науковців пострадянського простору, зокрема, П. Волков, А. Гречан, М. Денисенко [1], М. Кизим [2], В. Стадник [3] та інші. Значна увага приділяється видам ефектів від реалізації інновацій їх впливу на результати діяльності підприємства [4, с. 283 – 286; 5]. Однак у науковій літературі майже відсутні публікації, у яких би

досліджувались чинники, які впливають на ефективність організаційних форм інноваційної діяльності. Це і визначило мету даного дослідження.

Мета дослідження – виокремити чинники, які впливають на ефективність різних організаційних форм інноваційної діяльності, з'ясувати можливості їх врахування для вибору тих організаційних форм, що можуть забезпечити найбільшу економічну віддачу для підприємств машинобудування у розрізі їх стратегічних цілей.

Виклад основного матеріалу. Необхідність підвищення інноваційної активності вітчизняних машинобудівних підприємств зумовлюється зростанням рівня конкуренції, яка в останні роки значно посилилася через світову економічну кризу. І відновлення позитивної динаміки зростання можна досягти лише завдяки створенню продукції з високою споживчою цінністю. Для цього технологічні системи підприємств мають бути не лише екологічно чистими і ресурсоощадливими, а й гнучкими, здатними без надлишкових витрат перейти до випуску нового конкурентоспроможного продукту, який би забезпечив зростання доходів підприємства і розширення його присутності на ринку. Однак аналіз інноваційних процесів у вітчизняному промисловому секторі показує, що цього досягти не вдається (рис. 1).

Як видно із рисунка, лише після трьох років активного упровадження нових технологій (2003 – 2005 роки) індекси промислової продукції почали дещо зростати. І то зростання було нетривким – уже у 2008 р. обсяги промислової продукції суттєво знизились, що передусім пояснюється впливом світової фінансово-економічної кризи. У 2010 р. темпи зростання промислової продукції значно підвищились, хоча самі обсяги не досягли докризового рівня.

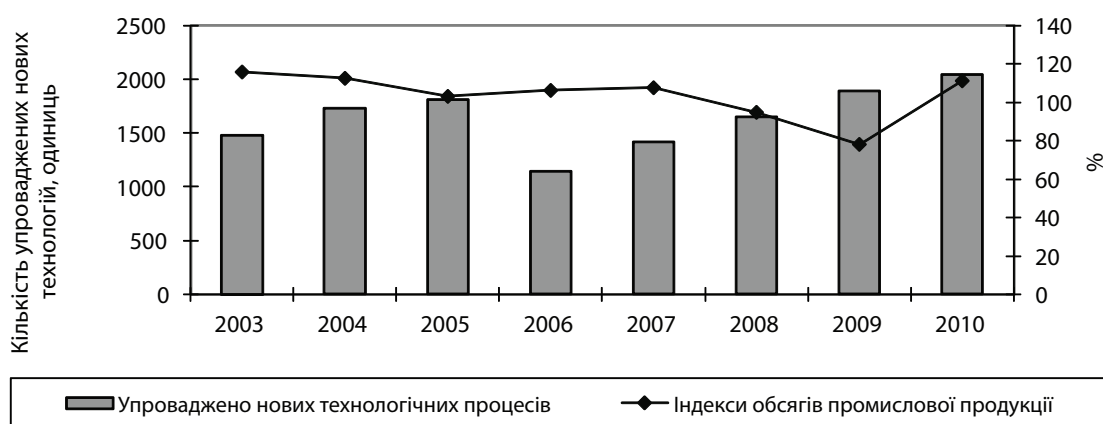

Рис. 1. Порівняльна динаміка кількості упроваджених нових технологій і темпів зростання промислової продукції

Джерела: Державний комітет статистики України: Індекси промислової продукції (2002 – 2010рр.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/ipv2006_u.html (19.07.2011); Державний комітет статистики України: Наукова та інноваційна діяльність (1990 – 2010рр.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (19.07.2011); власні розрахунки

Можна припустити, що така залежність є результатом недостатньої конкурентоспроможності упродовжених технологій, їх недостатньої гнучкості. Тому промислове освоєння нових зразків продукції відбувається не дуже активно. До того ж, кількість освоєних вітчизняними підприємствами зразків нової техніки (а це продукція машинобудування, яке посідає чільне місце у технологічному оновленні вітчизняної економіки і має забезпечувати постійне зростання рівня його прогресивності), є набагато меншою (табл. 1).

Низька активність інноваційної діяльності у промисловому секторі національної економіки може бути пояснена цілою низкою причин, серед яких на передній план виступають дві. По-перше, це відносно високі ризики, які є іманентними для інноваційних процесів. По-друге, це недостатня забезпеченість більшості вітчизняних машинобудівних підприємств фінансовими ресурсами, що не дає змоги вкладати значні кошти у інноваційні проекти. Взаємний вплив цих чинників підсилюється в Україні через значну політичну залежність бізнесу, що підвищує ризики довгострокових капіталовкладень. А без них інноваційна діяльність концентрується переважно на пошуку поліпшувальних рішень – як у сфері продуктивних, так і процесних інновацій. Такі інновації поліпшувального характеру не дають суттєвого приросту споживчої цінності – а значить – не забезпечують підприємству тривалих конкурентних переваг і значної економічної віддачі. Розуміння цього робить актуальною проблему ефективності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, оскільки саме вона є тим мотиваційним фоном, який спонукає бізнес до інновацій.

На нашу думку, позитивного результату можна досягти, аналізуючи можливості зростання ефективності інноваційної діяльності машинобудівних підприємств внаслідок здійснення її у різних організаційних формах. Як правило, на невеликих підприємствах реалізацію інновацій здійснюють за участю менеджерів і спеціалістів існуючих структурних ланок, які залежно від свого місця в управлінській ієрархії виконують певні функціональні обов'язки, в тому числі і щодо реалізації інноваційних програм. Разом з тим, у практиці управління інноваційною діяльністю поширеними є випадки спільної участі кількох підприємств у реалізації інноваційних проектів. Спонукальними чинниками такого об'єднання є нестача власних ресурсів (інтелектуальних, технологічних чи фінансових) для реалізації складних інноваційних завдань. Характеристика найпоширеніших організацій-

них форм інноваційної діяльності на великих і середніх машинобудівних підприємствах подана в табл. 2.

Аналізуючи її, можна бачити, що ресурсний потенціал підприємств-учасників спільної інноваційної діяльності взаємозбагачується, сприяючи виникненню синергійного ефекту. Зокрема, за наявності у підприємства перспективної розробки, залучення капіталу іншого учасника відразу збільшує можливості швидкого промислового освоєння новинки, а значить – отримання більшої маржі та маси підприємницького прибутку. З іншого боку, участь у спільних дослідженнях підвищує інтелектуальний потенціал усіх учасників, який також може дати більшу віддачу, а значить – стане потужнішим мотиватором інноваційної активності.

Висновки. Для малих і середніх підприємств участь у спільних формах інноваційної діяльності є найбільш реальним способом підвищення її ефективності, оскільки збільшує їх ресурсний, а значить – інноваційний потенціал. Проблема лише в тому, що така спільна участь має здійснюватися на взаємовигідних для усіх учасників умовах. А в Україні зазвичай умови диктуються власником капіталу, а не інтелектуального ресурсу. Тому розробка рекомендацій для формування організаційно-економічного механізму спільної інноваційної діяльності підприємств – власників специфічних і взаємодоповнюваних ресурсів – і має стати предметом наступних досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Інноваційний розвиток промисловості України / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.; під ред. О. І. Волкова, М. П. Денисенка. – К.: КНТ, 2006. – 648 с.
2. Інновації: проблеми науки і практики: монографія / Під ред. М. О. Кизима // Науково-дослідний центр індустр. проблем розвитку НАН України, ХНЕУ. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 336 с.
3. Стадник В. В. Ефективність функціонування структур підтримки розвитку підприємництва: економічні та інституційні аспекти / В. В. Стадник // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: економічна. – Донецьк: ДонНТУ, 2007. – Вип. 31 – 2 (117). – С. 201 – 206.
4. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності: навч. посібник / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К.: Академія. – 2005. – 400 с.
5. Лисенко Л. А. Підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства / Л. А. Лисенко // Науково-технічний збірник «Коммунальное хозяйство города». Серія: Економічні науки. – 2007. – Вип. 78. – С 97 – 98.

Таблиця 1

Динаміка випуску нової продукції підприємствами України

Показник	Дані за роками									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Освоєно нових видів продукції	15323	19484	22847	7416	3978	3152	2408	2526	2685	2408
З них нових зразків техніки	610	520	710	769	657	786	881	758	648	669
Частка нової техніки у загальному обсязі інноваційної продукції, %	4,0	2,7	3,1	10,4	16,5	24,9	36,6	30,0	24,1	27,8

Джерела: Державний комітет статистики України: Наукова та інноваційна діяльність (1990 – 2010рр.) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (19.07.2011); власні розрахунки

Таблиця 2

Характеристика найбільш поширених організаційних форм інноваційної діяльності

Види організаційних форм інноваційної діяльності підприємства	Місце в організаційній ієрархії	Функції і завдання	Учасники	Ресурсний потенціал інноваційної діяльності
Спеціальні підрозділи вищого рівня (ради, комітети тощо)	Дорадчий орган вищого рівня управління	Визначення ключових напрямів інноваційної діяльності і внесення відповідних пропозицій у Раду директорів	Керівники виробничих підрозділів, представники функціональних служб	Підприємства
Центральні служби розвитку нових продуктів	Відокремлений постійно діючий підрозділ материнської компанії	Координація інноваційної діяльності всіх підрозділів з метою комплексного підходу до створення нових продуктів та визначення нових напрямів розвитку підприємства	Аналітики-економісти, маркетингологи, інженерно-технічні працівники (конструктори-технологі)	Підприємства
Цільові проектні групи з розроблення нової продукції, реалізації проектів	Тимчасові групи, підпорядковані вищому менеджменту	Реалізація інноваційного проекту, створення і комерціалізація нового продукту	Керівник – автор ідеї, який сам підбирає для її реалізації команду фахівців	Підприємства
Конструкторські групи, лабораторії	Постійно діюча організаційна ланка виробничого підрозділу	Розробка нових продуктів, що відповідають специфіці виробничого підрозділу	Провідні інженерно-технічні фахівці підрозділу	Підприємства
Венчурні підрозділи	Тимчасові групи, підпорядковані вищому менеджменту	Реалізація ризикового інноваційного проекту, що може стати новим напрямом діяльності підприємства	Винахідники, кваліфіковані фахівці у сфері нового проекту	Підприємства (фінансові і технологічні), автора проекту (інтелектуальні)
Консультаційні групи в області нововведень	Постійно діюча група, що не має чіткого місця в організаційній ієрархії і може бути як складовою виробничих підрозділів, так і консалтинговою фірмою	Формування рекомендацій для вдосконалення бізнес-процесів, технологій, розвитку продуктів і ринків консультують керівництво фірми і представників підрозділів	Аналітики-дослідники, провідні фахівці у відповідних сферах діяльності	Підприємства (фінансові і технологічні) і консалтингової фірми (інтелектуальні)
Спеціальні лабораторії з проблем освоєння нових технологій	Є зовнішньою структурою щодо підприємства, найчастіше – складовою технопарків та інноваційних центрів	Формування рекомендацій для вдосконалення виробничих систем підприємства	Юристи та інші фахівці у галузі оцінки та передачі нових технологій	Підприємства (фінансові і технологічні) і технопарку (інтелектуальні)
Центри трансферу технологій	Можуть бути відокремленою ланкою або входить до складу підприємства як дочірня структура	Юридичний і організаційний супровід трансферу нових технологій іншим підприємствам	Юристи та інші фахівці у галузі оцінки та передачі нових технологій	Підприємства (фінансові) і ЦТТ (інтелектуальні)
Консорціум	Тимчасове об'єднання підприємств та науково-дослідних організацій	Спільна реалізація масштабного інноваційного проекту	Провідні фахівці у взаємодоповнюючих сферах діяльності	Специфічні ресурси усіх учасників, взаємне використання яких забезпечує синергійний ефект

6. Інноваційні процеси як об'єкт системного аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.satp.unicyb.kiev.ua/innov/innov.htm>.

7. Карпець О. С. Механізм оцінки результатів інноваційної діяльності регіонів / О. М. Карпець, І. М. Чуйко // Бізнес Інформ. – 2010. – № 11. – С. 139 – 143.